

Азәрбајҹан сәсиалист
КӘНД ТӘСӘРРҮФАТЫ

Азәрбајҗан сәсиалистә кәнд тәсәррүфаты

Август · 8 · 1960

АЗӘРБАЈҶАН ССР
КӘНД ТӘСӘРРҮФАТЫ
НАЗИРЛИЈИНИН АЈ-
ЛЫГ ЕЛМИ-ИСТЕҶСА-
ЛАТ ЖҮРНАЛЫ

КӘНД ТӘСӘРРҮФАТЫ ИСТЕҶСАЛАТЫНДА ЕЛМИН НАИЛИЈҶӘТЛӘРИНДӘН КЕНИШ ИСТИФАДӘ ЕТМӘЛИ

Ф. МӘЛИКОВ,

Азәрбајҗан Кәнд Тәсәррүфаты Елмләри Академијасынын президенти

С О В Е Т И Т Т И Ф А Г Ы Коммунист партијасынын ХХІ гурултајы кениш коммунизм гуручулуғунун програмыны вермиш вә мүәјјән етмиш-дир ки, чари једдиилликдә кәнд тәсәррүфаты саһәсиндә әсас вәзифә истеҶсалаты әһалинин әрзаг мәнсулларына, сәнәјенин исә хаммала олан тәләбатыны тамамилә өдәмәјә вә дәвләтин кәнд тәсәррүфаты мәнсулларына олан бүтүн башга еһтијачларыны тә’мин етмәјә имкан верән сәвијјә чатдырмагдыр.

Једдииллијин биринчи или Вәтәнимизә игтисадијјатын, елмин вә мәдәнијјәтин бүтүн саһәләриндә јени мүвәфғәјјәтләр кәтирди. Једдииллијин икинчи или тапшырығларынын јеринә јетирилмәси исә даһа јакшы нәтичәләр әлдә етмәкдән өтрү даһа бөјүк сә’ј илә чалышмағы, ишдә даһа јүксәк мүтәшәккилик кәстәрмәји тәләб едир.

Нәзәрдә тутулан програма әмәл етмәк үчүн кәнд тәсәррүфаты мүтәхәссисләри вә елми ишчиләр гаршысында дуран ән мүһүм вәзифә кәнд тәсәррүфатынын бүтүн саһәләрини даһа күчлү јүксәлишә чатдырмаг мәгсәдилә республиканын бүтүн колхоз вә совхозлары үчүн елми сурәтдә әсасландырылмыш кәнд тәсәррүфатыны идарә етмә системи тәртиб етмәк вә һәјата кечирмәкдир.

Мә’лумдур ки, бизим республикада сон илләрдә памбыг јығымы планы јеринә јетирилмир; башга кәнд тәсәррүфаты биткиләринин дә мәнсулдарлығы ашағыдыр, һејвандарлығын мәнсулдарлығы исә дәүләмәз бир дәрәчәдә ашағыдыр. Памбығын машиналарла јығылмасы үсундан лазымынча истифадә едилмир; колхозларда нөвбәли әкинләр системинин мәнимсәнилмәси, јашыл конвејерин күтләви сурәтдә тәтбиғ едилмәси, су еһтијатларындан сәмәрәли истифадә олунмасы гәнаәтбәхш вәзијјәтдә дејилдир.

Лакин габагчыл рајонларын, колхозларын, бригадаларын вә фермаларын тәчрүбәси кәстәрир ки, кәнд тәсәррүфатыны идарә етмә иши зәһмәтсәвән, намуслу, тәчрүбәли вә ишини билән мүтәхәссис вә рәһбәрләрин әлиндә олан јерләрдә гәбул олунмуш планларын вә өһдәчиликләрин јеринә јетирилмәси һеч бир чәтинлик төрәтмир вә кәнд тәсәррүфаты биткиләринин мәнсулу вә һејвандарлығын мәнсулдарлығы илдән-илә артыр.

М. Ф. АХМӘДОВ АДЫНА
Азәрбајҗан Республика
КИТАБХАНАСЫ

Сов.ИКП Мәркәзи Комитәсинин биринчи катиби Н. С. Хруштов јолдаш Сов.ИКП МК декабр (1959-чу ил) Пленумунда кәнд тәсәррүфатынын әсас вәзифәләрини мүәјјән едәрәк демишдир: «Кәнд тәсәррүфатыны идарә етмәкдә бизим јолумуз, башлыча олараг әкин саһәсини кәнишләндирмәкдән ибарәт олан екстенсив формалары дејил, торпагын һәр һектарындан, сәрф едилән һәр әмәк ваһиди илә максимум мигдарда мәнсул әлдә едилмәсинә имкан верән чох камил интенсив тәсәррүфат формаларыны тәтбиғ етмәк јолундан ибарәтдир».

Гаршыја гојулмуш бүтүн вәзифәләри бизим республика шәраитиндә мүвәфғәғијјәтлә һәјата кечирмәк үчүн Азәрбајчан Кәнд Тәсәррүфаты Елмләри Академијасы республиканын ајры-ајры зоналары үзрә кәнд тәсәррүфатыны идарә етмә системинин тәртини сур'әтләндирмишдир. Ширван, Кировабад-Газах вә Губа-Хачмаз зоналарында кәнд тәсәррүфатынын идарә едилмәси системләри тәртиб едилмиш вә республиканын галан зоналары үчүн дә белә системләр тәртиб едилмәкдәдир. Кәнд тәсәррүфатынын идарә едилмәси системләри республиканын ајры-ајры тәсәррүфатлары, рајонлары вә зоналарынын перспективли инкишаф планларынин тәртини үчүн чох гиймәтли материаллардыр.

Азәрбајчан Кәнд Тәсәррүфаты Елмләри Академијасынын Сов.ИКП XXI гурултајына (1959-чу ил январ) һәср едилмиш елми сессиясында, республика кәнд тәсәррүфатынын једдиллик планыны мүвәфғәғијјәтлә јеринә јетирмәк үчүн чох бөјүк әһәмийәти олан 60 гиймәтли тәдбир сечилмиш вә истеһсалата төвсијә едилмишдир. Азәрбајчан Кәнд Тәсәррүфаты Елмләри Академијасы Республика Сәһийјә Назирлији илә бирликдә зоонозлар һаггында вә Азәрбајчан ССР Елмләр Академијасы илә бирликдә Кировабад-Газах зонасында халг тәсәррүфатынын инкишаф етдирилмәси һаггында вә башга мәсәләләр барәдә елми сессиялар вә конфранслар кечирмишдир.

Ленин адына Үмумиттифаг Кәнд Тәсәррүфаты Елмләри Академијасынын тапшырығы илә 1959-чу илин пајызында ипәкчиликдә даир Үмумиттифаг мүшавирәси, дағ гојунчулуғуна даир Гафгаз вә битки мұһафизәси мәсәләләринә даир Загафгазија мүшавирәләри кечирилмишдир.

Сов.ИКП МК декабр (1959-чу ил) Пленуму кәнд тәсәррүфаты елми-тәдгигат идарәләринин ишиндә бөјүк нөгсанлар олдуғуну ашкар етмиш, һабелә биолокија елминин вә буна јахын олан башга елмләрин ән јени наилијјәтләриндән там истифадә етмәк әсасында нәзәри тәдгигатларын пәр васитә илә инкишаф етдирилмәсинин зәрури олдуғуна хүсуси фикир вермиш, академиялардан, кәнд тәсәррүфаты елми-тәдгигат идарәләриндән вә мәктәпләриндән бүтүн васитәләрлә истеһсалатла әлагәнни кәнишләндирмәји вә мөһкәмләтмәји, әкинчиликтин вә һејвандарлығын мәдәнијјәтини јүксәлтмәк ишиндә колхоз вә совхозларә әмәли јардым көстәрилмәсини даһа да күчләндирмәји, кәнд тәсәррүфаты мүтәхәссисләри һазырламагын кејфијјәтини јүксәлтмәји, кәнд тәсәррүфатыны идарә етмәкдә мүтәрәғги үсуллары вә методлары үмумиләшдириб кәниш тәтбиғ етмәји тәләб етмишдир.

Сов.ИКП МК декабр (1959-чу ил) Пленумунун, Азәрбајчан КП МК IX вә X пленумларынин, елә дә республиканын кәнд тәсәррүфатына даир једдиллик планында ирәли сүрүлмүш вәзифәләри мүвәфғәғијјәтлә һәјата кечирмәк үчүн, кәнд тәсәррүфаты елми идарәләри биринчи нөвбәдә ашағыдакы әсас мәсәләләрә фикир вермәлидирләр.

Кәнд тәсәррүфаты истеһсалатынын игтисадијјаты вә инкишафы саһәсиндә биринчи нөвбәдә республиканын бүтүн зоналарында кәнд тәсәррүфаты истеһсалатынын јерләшдирилмәси, ихтисаслашдырылмасы вә интенсифләшдирилмәсинин елми әсаслары ишләниб һазырланмалы;

колхоз вә совхозларда әмәјин нормалашдырылмасы, әмәкдән сәмәрәли истифадә едилмәси вә әмәк һаггы верилмәси, бүтүн ептијатлардан гәна-әтлә истифадә едилмәси, колхоз мүлkiјјәти формаларынин үмумхалг мүлkiјјәти формаларына јахынлашдырылмасы јоллары вә үсулларынын өјрәнилмәси вә саирәнин әсаслары ишләниб һазырланмалыдыр.

Әкинчилик саһәсиндә биткиләри гидаландырмагын вә битки организминдә кәдән микробиолоји процесләрин идарә едилмәсинин нәзәри әсаслары үзәриндә даһа әтрафлы иш апарылмасына, селексијада тә'сирли үсулларын һазырланмасына; биткиләрин вә микроорганизмләрин ирсийјәтини вә јашама габилитјәтини идарә етмәк үчүн јени үсуллар һазырланмасына вә мөвчуд үсулларын тәкмилләшдирилмәсинә; биткиләрин гураглығына вә шахтаја давамлылығыны артырмаг вә мәнсулун кејфијјәтини јахшылашдырмаг үсулларын һазырламаг үчүн битки организмдәки биокимјәни вә физиолоји процесләрин өјрәнилмәсинә; кәнд тәсәррүфаты биткиләринин зијанверичиләри вә хәстәликләрини гаршы јени јүксәк тә'сирли кимјәви маддәләр ахтарылмасына; алағ отлары илә мүбаризә үчүн кимјәви мүбаризә үсуллары, һәмчинин маје күбрәләрдән истифадә үсуллары һазырланмасына вә саир мәсәләләрә диггәти артырмалыдыр.

Памбыгын, тахылын, јем отларынын, мејвә вә киләмејвә биткиләринин селексија-тохумчулуғ ишинә, республикада ичтимаи һејвандарлығы үчүн мөһкәм јем базасы јаратмаг мөгсәдилә јонча, јем нохуду, һибрид гарғыдалы сортларын тохумунун истеһсалыны артырмагдан өтрү бу биткиләрин даһа кәниш саһәләрдә әкилмәсинә хүсуси фикир верилмәлидир.

Һејвандарлығы вә бајтарлығы саһәсиндә кәнд тәсәррүфаты һејванлары вә гушларыны әтлик, сүдлүк, јунлуғ, јумурталығ истиғамәтдә инкишаф етдирмәјин, кәнд тәсәррүфаты һејванларынын чохалмасы ганунаујјунлуғларынын даһа дәриндән өјрәнмәк вә онларын мәнсулдарлығыны артырмаг үчүн кетерозидән истифадә етмәјин нәзәри әсасларынын һазырламаг; кәнд тәсәррүфаты һејванларынын јемләnmәсинин нәзәри әсасларынын вә бунунла әлағәдар олараг һејванларын гида маддәләрини мәннимсәмәси мәсәләләринин, микробларын, вирусларын, һәмчинин мүх-тәлиф хәстәликләрин диагностикасы вә ләғв едилмәси үчүн даһа мүкәм-мәл үсуллар һазырламагдан өтрү иммунитетин тәбиәтини даһа јахшы өјрәнмәк мәсәләләринин нәзәри әсасларынын һазырламаг ишинә фикир верилмәлидир.

Кәнд тәсәррүфатынын механикләшдирилмәси вә электрикләшдирилмәси саһәсиндә әсас фикир республиканын ајры-ајры зоналарында тахыл биткиләринин, техника биткиләрин, мејвә, киләмејвә, тәрәвәз вә саирәнин јетишдирилмәсини вә јығылмасынын комплексли механикләшдирилмәк үчүн јени машиналар јаратмаг вә мөвчуд машиналары тәкмилләшдирилмәк ишини нәзәри сурәтдә әсасландырмаг; кәнд тәсәррүфатында истифадә олунан електрик гурууларынын, кәнд тәсәррүфаты машиналарынын вә агрегатларынның, елә дә истеһсалат процесләринин автоматлашдырмагын үсулларынның вә нәзәријјәсини һазырламаг; республика колхозлары вә совхозларынның конкрет шәраитиндә електрик енерјисиндән кәниш истифадә етмәк үчүн төвсијәләр тәртиб етмәк; памбыгын бечәрилмәси вә јығылмасынын, суварма процесларынин, торпаға үзви вә мөдән күбрәләри верилмәсинин комплексли механикләшдирилмәси үсулларынның һазырламаг вә әсасландырмаг мәсәләләринә верилмәлидир.

Мәшәчилик саһәсиндә биринчи нөвбәдә тәсәррүфат үчүн бөјүк әһәмийәти олан тезбөјүән ағач вә кол чинсләри јетишдирилмәси үсуллары

рынын хазырланмасына; шор суларын ахыныны низамламаг, хэмчинин онлардан торпагын ерозија процесис илэ мүбаризэ апармаг вэ тарлаларын рутубэтлэ тэминатны жүксэлтмэк мәгсэдлэри үчүн истифаде этмэк үсулларынын хазырланмасына фикир вермэк лазымдыр.

Гидротехника вэ мелиорасија саһәсиндэ биринчи нөвбәдэ мелиорасија ишләри апарылан торпагларда сујуун режимини низамламаг процесслэрини механикләшдирмэк вэ автоматлашдырылмагла апарылан жүксәмһеуулдар мелиоратив системлэрин нәзәријјәсини, һагг-һесабыны вэ конструксијасыны хазырламаг; мелиоратив ишләри вэ суварманы там механикләшдирмэк үчүн машын конструксијалары вэ системләри јаратмаг; республиканын бозгыр районларында гураглыг вэ ерозијанын гаршысыны алмаг вэ бу һадисәләрлэ мүбаризэ апармаг үчүн тәләб олуна мелiorатив тәдбирләр системинин елми әсасларыны вэ саир мәсәләлэри хазырламаг ишләринә верилмәлидир.

Лакин бу проблемлэрин һәлл едилмәси, о демәк дејил ки, елми-тәдгигат идарәләри инди кәнд тәсәррүфаты истехсалатыны әһәмијјәтли дәрәчәдә жүксәлтмэк вэ једдилијјин езәмәтли планыны мүвәффәгјјәтлэ һәјата кечирмэк мәгсәдилә апарылан әмәли ишдән кәнара чәкилләдилрләр.

Әксинә, институтларын елми-тәдгигат фәалијјәти тамамилә бу күнкү вәзифәләрә табе олмалы вэ онлар гаршыдакы мәсәләлэрин һәлл едилмәсиндә истехсалчы тәшкилатлара конкрет јардым көстөрмәлидирләр. Һәр бир елми ишчи билмәлидир ки, мүчәррәд елми проблем вэ мөвзу јохдур, коммунизм чәмијјәтинин кениш гуручулугуна көмөк едән истигәмәтли елми-тәдгигат иши вардыр.

Јени проблемләр хазырламаг вэ тәтбиг етмәклә јанашы, үмумиттифаг вэ республика елми-тәдгигат институтларынын вэ кәнд тәсәррүфаты габагчыларынын сәрәнчәмында олуб, бу вә ја дикәр сәбәбләрә кәрә бу вахтадәк истехсалата тәтбиг олунамыш наилијјәтләрдән дә кениш истифаде етмэк лазымдыр. Һәмин наилијјәтләрдән истифаде едилмәси кәнд тәсәррүфаты мәһсуллары истехсаланын артмасында ән јахын заманда һисс олуначаг дәјишиклик јарада биләр.

Мисал үчүн оттарлалы нөвбәли әкинни көтүрөк. Инди агротехника чәһәтиндән ән савадсыз олан колхозчу белә билир ки, оттарлалы нөвбәли әкинни чох бөјүк әһәмијјәти вардыр. Вәзифә бундан ибарәтдир ки, республиканын елми-тәдгигат институтлары вэ бүтүн мүтәхәссисләри оттарлалы нөвбәли әкинлэри тәтбиг етмәкдә колхозлара әмәли јардым көстәрсинләр. Елми-тәдгигат һейвандарлыг институтунун вэ зоотехниклэрин, кимја сәнәјәси тәрәфиндән бурахылыб зүлалли маддәни әвәз едән сидик чөвһәри маддәсиндән, аммоний-сулфатдан, аммоний-бикарбонатдан мал-гараја једирмәк үчүн истифаде олунамыш иши дә јахшы вәзијјәтдә дејилдир; һалбуки сүбүт едилмиш вә кениш мә'лумдур ки, мәсәлән, гарғыдалы силосуна сидик чөвһәри әләвә етдикдә онун тәркибиндәки зүлалли маддә 15—20 фаиз артыр, көвшәјән чаван һейванларын күндәлик орта чәки артымы исә 40 фаизәдәк жүксәлир.

Кәнд тәсәррүфаты истехсалатынын башга саһәләриндән дә белә мисаллар көтирмәк олар.

Инди һәр бир елми-тәдгигат идарәси өз саһәсиндә кәнд тәсәррүфатынын сүр'әтлэ инкишаф етдирилмәсинә көмөк етмәк барәдә ән јахын вахт үчүн конкрет план тутмалыдыр. Республиканын бүтүн чографи зоналары вэ районлары, елэ дә бир чох колхозлар үчүн республика елми-тәдгигат идарәләри тәрәфиндән хазырланмыш нөвбәли әкин вә јашыл конвејер схемләринин тәтбиг олунамышы, торпагын мүтәрәгги үсулларла шумланмасы, көвшәнликдә гарғыдалы әкилмәси, јончанын үч, дәр

дәфә чалынмасы, кәнд тәсәррүфаты биткиләринин, хүсусилә памбыгын зијанверчилләри вә хәстәликләри илэ мүбаризәнин мүтәрәгги үсуллары, әкин сујундан, үзви вә мә'дән күбрәләриндән сәмәрәли истифаде едилмәси, колхозларда гурујучу мөшә золаглары јарадылмасы, гарамал, гојун вә донузларын отлаг вә појә шәраитиндә сәмәрәли үсулларла көкәлдилмәси, инәк вә чамышларын сәмәрәли бәсләнмәси вә норма илэ јемләнмәси (сүн'и мајалама, әлдә чүтләшдирмә), отлагларын јахшы вәзијјәтдә сахланмасы, бајтар-профилактика ишләринин вахтында көрүлмәси, кәнд тәсәррүфаты һейванларынын инфексија, инвазија вә һелминтоз хәстәликләри илэ мүбаризә тәдбирләри, кәнд тәсәррүфаты ишләринин комплексли механикләшдирилмәсиндән кениш истифаде едилмәси мәсәләләри ишләнмиш вә кәнд тәсәррүфаты истехсалатына мәсләһәт көрүлмүш мәсәләләрдыр.

Кәнд тәсәррүфатынын идарә едилмәси системи тәртиб олунаркан һәр зонада бир сыра әсас (ачар) колхозлар, јә'ни кәнд тәсәррүфатынын жүксәк мәдәни сәвијјәдә вә интенсив идарә едилмәсинин нүмунәси ола билән коллектив тәсәррүфатлар ајрылыр. Ширван зонасында Калинин адына, Кировабал-Газах зонасында Орчоникиде адына

ДУЗӘЛИШ

Сәһифә	Хәтт	Охунмалыдыр
2	ашағыдан 4	Кәнд тәсәррүфаты истехсалатынын игтисадийјаты вә тәшкили саһәсиндә
4	јухарыдан 13—14	мәсәләләри хазырламаг ишләринә фикир верилмәлидир.
5	јухарыдан 6, 7, 8	... инәк вә чамышларын сәмәрәли бәсләнмәси вә норма илэ јемләнмәси, дамазлыг төрәдчиләрдән сәмәрәли истифаде едилмәси (сүн'и мајалама, әлдә чүтләшдирмә), отлагларын јахшы вәзијјәтдә сахланмасы...
5	јухарыдан 18 абзасын ахырынадәк	... Кировабал- Газах зонасында Орчоникиде адына вә Коминтерн адына колхозлар, Губа · Хачмаз зонасында исә Калинин адына колхоз белә тәсәррүфатлардандыр.
5	јухарыдан 27	Бу онлара, өз тәсәррүфатларыны ән јени техника илэ сийаһландырмаға

... тәсәррүфатынын сәвәтлэ инкишаф етдирилмәсинә көмөк етмәк барәдә ән јахын вахт үчүн конкрет план тутмалыдыр. Республиканын бүтүн чографи зоналары вэ районлары, елэ дә бир чох колхозлар үчүн республика елми-тәдгигат идарәләри тәрәфиндән хазырланмыш нөвбәли әкин вә јашыл конвејер схемләринин тәтбиг олунамышы, торпагын мүтәрәгги үсулларла шумланмасы, көвшәнликдә гарғыдалы әкилмәси, јончанын үч, дәр

дәфә чалынмасы, кәнд тәсәррүфаты биткиләринин, хүсусилә памбыгын зијанверчилләри вә хәстәликләри илэ мүбаризәнин мүтәрәгги үсуллары, әкин сујундан, үзви вә мә'дән күбрәләриндән сәмәрәли истифаде едилмәси, колхозларда гурујучу мөшә золаглары јарадылмасы, гарамал, гојун вә донузларын отлаг вә појә шәраитиндә сәмәрәли үсулларла көкәлдилмәси, инәк вә чамышларын сәмәрәли бәсләнмәси вә норма илэ јемләнмәси (сүн'и мајалама, әлдә чүтләшдирмә), отлагларын јахшы вәзијјәтдә сахланмасы, бајтар-профилактика ишләринин вахтында көрүлмәси, кәнд тәсәррүфаты һейванларынын инфексија, инвазија вә һелминтоз хәстәликләри илэ мүбаризә тәдбирләри, кәнд тәсәррүфаты ишләринин комплексли механикләшдирилмәсиндән кениш истифаде едилмәси мәсәләләри ишләнмиш вә кәнд тәсәррүфаты истехсалатына мәсләһәт көрүлмүш мәсәләләрдыр.

